

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

จากจุดก่อกำเนิดของวิทยุเนชั่นที่ต้องการกระจายข่าวสารให้กับสังคมให้ได้มากที่สุด และแนวคิดที่ว่า สื่อวิทยุในสังคมไทย น่าจะมีรายการข่าวที่มีคุณภาพแจกเช่นวิทยุบีบีซีของสหราชอาณาจักร ในโครงสร้างที่หน่วยงานของรัฐเป็นเจ้าของวิทยุกระจายเสียง ทำให้สุทธิชัย หยุ่น บรรณาธิการอำนวยการเครือเนชั่นเริ่มจัดรายการวิเคราะห์ข่าวทางสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์เอฟเอ็ม 92.5 เมกะเฮิร์ตซ์เป็นแห่งแรก ดูเหมือนเสียงสงครามอ่าวเปอร์เซียยังไม่ยุติ เสียงสุทธิชัย หยุ่นกลับยิ่งดั่งขึ้นทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ประเภทวิทยุกระจายเสียง

ประกอบกับในช่วงเวลาดังกล่าว ประชาชนกำลังแสวงหาข่าวสารที่ถูกต้อง ไม่บิดเบือนเหมือนในช่วงเหตุการณ์ทางการเมืองในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ต่อมาวิทยุเนชั่นได้เรียนรู้จากการร่วมดำเนินรายการวิเคราะห์ข่าวกับวิทยุจุฬาฯว่า การจัดรายการในแนววิเคราะห์ข่าวกำลังเป็นที่ต้องการของ “ตลาด” วิทยุเนชั่นจึงเริ่มดำเนินธุรกิจทางสื่อวิทยุครั้งแรกกับบริษัทที่ได้รับสัมปทานเวลาออกอากาศทางสถานีวิทยุกรมประชาสัมพันธ์ เอฟเอ็ม 97.0 เมกะเฮิร์ตซ์ และด้วยความคาดหวังที่จะตั้งสถานีวิทยุข่าวสารแห่งแรกในประเทศไทย

ในแง่โครงสร้างที่หน่วยงานของรัฐเป็นเจ้าของวิทยุกระจายเสียง วิทยุเนชั่นเริ่มประสบปัญหาในการจัดรายการที่กล่าววิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลตั้งแต่จุดเริ่มต้น แต่เมื่อสื่อวิทยุสามารถสร้างผลประโยชน์ทางธุรกิจให้กับเครือเนชั่นได้ไม่น้อยหน้าไปกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ การขยายงานครั้งใหญ่จึงเริ่มต้นขึ้นที่สถานีวิทยุกรมการรักษาดินแดน (รด.) เอฟเอ็ม 96.0 เมกะเฮิร์ตซ์ ในสังกัดของกองทัพบก เนื่องจากเป็นสถานีวิทยุที่มีเครือข่ายทั่วประเทศ เป้าหมายของวิทยุเนชั่นจึงมุ่งไปที่การรายงานข่าวที่ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ และเป็นช่องทางสำคัญในการโฆษณาไปยังกลุ่มเป้าหมายทั่วประเทศเช่นเดียวกัน วิทยุเนชั่นคาดหวังว่า สถานีวิทยุแห่งนี้จะเป็นสถานีวิทยุข่าวสาร 24 ชั่วโมงคลื่นแรกของประเทศไทย จึงทุ่มทุนด้านอุปกรณ์ และบุคลากรจากหนังสือพิมพ์ค่ายอื่นเข้าร่วมในโครงการ ในจำนวนนี้ รวมทั้งสุภาพ คลีชจาย นักหนังสือพิมพ์จากค่ายแนวหน้าด้วย ขณะที่การดำเนินธุรกิจไปได้ด้วยดีทางสถานีวิทยุเอฟเอ็มนั้น วิทยุเนชั่นได้ขยายงานไปสู่สถานีวิทยุเอเอ็ม ทางสถานีวิทยุวมก. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อให้ผู้ที่อยู่ในชนบทได้รับข่าวสารเหมือนกับผู้ที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร แต่เมื่อในสภาพความเป็นจริง โครงสร้างที่หน่วยงานของรัฐเป็นเจ้าของวิทยุกระจายเสียง วิทยุเนชั่นจึงเจอ “บทเรียนครั้งสำคัญ” เมื่อผู้ดำเนินรายการ “เนชั่น นิวส์ทอล์ค” ทางสถานีวิทยุรด. จัดรายการในประเด็น “บทบาททหารกับการพัฒนาประชาธิปไตยในปัจจุบัน” ในคืนที่กำลังจะครบรอบ 2 ปีของเหตุการณ์พฤษภาทมิฬทางสถานีวิทยุที่ “ทหาร” เป็นเจ้าของ โดยเชิญนักคิดนักเขียนชื่อดัง ส.ศิวรักษ์

ร่วมรายการ และเปิดสายให้ผู้ฟังร่วมแสดงความคิดเห็น หลังจากนั้น วิทยุเนชั่นถูกสั่งยุติรายการดังกล่าวเป็นเวลา 3 วัน ผู้บริหารวิทยุเนชั่นพยายามจะเจรจาทำความเข้าใจ แต่ไม่เป็นผล จนต้องยกเลิกการดำเนินธุรกิจทางสถานีวิทยุแห่งนี้ ณ จุดนี้ วิทยุเนชั่นได้เรียนรู้แล้วว่า “เจ้าของบ้านที่แท้จริง” สามารถที่จะสั่งยุติรายการ หรือยกเลิกสัญญาได้ หากผู้ร่วมดำเนินธุรกิจกล่าววิพากษ์วิจารณ์เจ้าของสถานี แสดงให้เห็นชัดเจนถึงอิสรภาพของสถานีวิทยุในเมืองไทยยังมีไม่เพียงพอ และผู้ดำเนินรายการยังไม่สามารถพูดได้ทุกเรื่อง และในโครงสร้างสื่อวิทยุเท่าที่เป็นอยู่ จึงเป็นอุปสรรคที่ทำให้ผู้ดำเนินรายการไม่สามารถรายงานข่าวอย่างตรงไปตรงมาได้เต็มที่

หลังจากได้รับ “บทเรียน” ทางสถานีวิทยุรุดแล้ว วิทยุเนชั่นยังคงดำเนินธุรกิจวิทยุต่อไป แต่ยังคงเรียนรู้วิธีการจัดรูปแบบความสัมพันธ์เชิงธุรกิจกับบริษัทที่ได้รับสัมปทานเวลาออกอากาศอีกหลายสถานี เริ่มจากการซื้อเวลาจากบริษัทที่ได้รับสัมปทานเวลาออกอากาศทางสถานีวิทยุพล. 1 รักษาพระองค์ สังกัดกองทัพบก แต่เป็นการรายงานเฉพาะข่าวกีฬา เนื่องจากโฆษณาไม่เข้า จึงต้องถอนตัวออกมา หลังจากที่ดำเนินการไปได้เพียงปีกว่า ต่อมาได้ร่วมดำเนินธุรกิจกับบริษัทที่ได้รับสัมปทานเวลาออกอากาศทางสถานีวิทยุกรมการพลังงานทหาร (วพท.) เป็นการรับจ้างผลิตข่าว และเข้าสู่สถานีวิทยุสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทเวศร์ ในรูปแบบของการรับจ้างผลิตข่าวเช่นเดียวกัน ทำให้ทราบว่า การเป็น “มือปืนรับจ้าง” เป็นวิธีการที่นำลงทุนที่สุด เนื่องจากเครื่องเนชั่นมีฐานข้อมูลจำนวนมหาศาลอยู่แล้ว และไม่ต้องรับภาระค่าสัมปทานเวลาออกอากาศแต่อย่างใด

นอกจากนี้ จาก “บทเรียน” ทางสถานีวิทยุรุด. ส่งผลให้วิทยุเนชั่นต้องปรับเปลี่ยนคอนเซปต์สถานีวิทยุที่เข้าร่วมดำเนินธุรกิจใหม่ โดยเฉพาะสถานีวิทยุกรมการพลังงานทหาร (วพท.) ซึ่งอยู่ในสังกัดทหารเช่นเดียวกัน แต่เป็นของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ให้เป็น “คลื่นข่าวธุรกิจ” ที่ต้องเน้นข่าวทางด้านเศรษฐกิจหน้าข่าวการเมือง ในขณะที่สถานีวิทยุสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ใช้คอนเซปต์ “คลื่นข่าวทั่วไป” นำเสนอข่าวการเมืองในสัดส่วนเท่ากับข่าวสังคม การศึกษา และข่าวอื่น ๆ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงคอนเซปต์คลื่นที่ต้องย้อนกลับไปมองดูว่า วิทยุเนชั่นเริ่มต้นจากความพยายามที่จะจัดตั้งสถานีวิทยุข่าวสาร และสถานีวิทยุข่าว 24 ชั่วโมงในเวลาต่อมา แต่ต้องสูญเสียเสรีภาพในการรายงานข่าวการเมืองให้กับ “คลื่นข่าวธุรกิจ” นอกจากนี้ ในช่วงหลัง การดำเนินธุรกิจของวิทยุของวิทยุเนชั่นกับบริษัทที่ได้รับสัมปทานเวลาออกอากาศต้องมีการทำสัญญาในลักษณะเงื่อนไขที่เข้มงวดเพิ่มมากขึ้น เห็นได้ชัดเจนจากการที่วิทยุเนชั่นเข้าร่วมดำเนินการกับสถานีวิทยุสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทเวศร์

จากตัวอย่างของการดำเนินธุรกิจของวิทยุเนชั่นกับบริษัทที่ได้รับสัมปทานเวลาออกอากาศทั้งหมด 7 สถานี พิสูจน์ให้เห็นชัดเจนว่า เสรีภาพในการรับรู้ข่าวสารของประชาชนผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ประเภทวิทยุกระจายเสียง และผู้ดำเนินรายการวิเคราะห์ข่าวดูเหมือนกับจะเพิ่มขึ้น ในสภาพความเป็นจริงแล้ว เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนและ

สื่อมวลชนกระทำได้ในระดับหนึ่ง แต่ไม่มีเสรีภาพอย่างเต็มที่ อาจกล่าวได้ว่า วิทยุเนชั่นกำลังเป็นฝ่ายถอย และดำเนินธุรกิจวิทยุในลักษณะ “เอาตัวรอด” จึงส่งผลกระทบต่อสิทธิในการได้รับข้อมูลข่าวสารของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ขณะเดียวกัน ท่ามกลางการแข่งขันทางธุรกิจสื่อวิทยุอย่างรุนแรง วิทยุเนชั่นกำลังเผชิญกับการท้าทายทั้งในฐานที่มั่นที่กำลังลดลงเรื่อย ๆ และเสรีภาพที่ไม่ได้เพิ่มขึ้น ในขณะที่ฐานที่มั่นในการทำหน้าที่ตามบทบาทของสื่อมวลชนประเภทวิทยุกระจายเสียงกำลังลดน้อยลง วิทยุเนชั่นจึงต้อง “ปรับตัว” โดยการนำ “สินค้าตัวใหม่” ออกมาวางจำหน่ายในตลาดธุรกิจวิทยุ ที่เห็นชัดเจนที่สุด คือ การเข้าร่วมกับวิทยุจุฬาลงกรณ์เสนอข่าวต้นชั่วโมง เฉพาะข่าวกีฬา กับโครงการจุดประกายเอ็นทรานซ์ ถือเป็นอีกมิติหนึ่งของวิทยุเนชั่นที่หันมาผลิตรายการประเภทความรู้คู่กีฬาทางสื่อวิทยุ

ในอีกด้านหนึ่ง แม้วิทยุเนชั่นพยายามจะดิ้นรนเพื่อรับสัมปทานโดยตรงจากเจ้าของสถานี แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากผู้เปิดการสัมปทานมองว่า สินค้าของเนชั่นไม่ได้แตกต่างไปจากสินค้าที่เคยวางจำหน่ายก่อนหน้านี้ อย่างไรก็ตาม เชื่อว่า แม้วิทยุเนชั่นจะเข้าสู่ระบบสัมปทานเวลาออกอากาศภายใต้โครงสร้างที่รัฐเป็นเจ้าของสถานีวิทยุกระจายเสียงในปัจจุบัน เชื่อได้ว่า วิทยุเนชั่นก็ยังมีเสรีภาพในการรายงานข่าว หรือการวิเคราะห์ข่าวตามบทบาทหน้าที่ของความเป็นมืออาชีพด้านสื่อสารมวลชน เนื่องจาก ระบบสัมปทานในปัจจุบันยังมีการใช้ระบบได้โต๊ะที่เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้กระทบกระเทือนต่อเสรีภาพในการรายงานข่าว หรือวิเคราะห์ข่าวอย่างตรงไปตรงมา อาจจะทำให้เกิดความลำเอียง หรือไม่มีความเป็นกลางได้

จากระบบการสัมปทานเวลาออกอากาศของวิทยุกระจายเสียงในปัจจุบัน จะพบว่า มีเพียงบริษัทขนาดใหญ่เท่านั้นที่สามารถเข้าสู่ระบบการสัมปทานได้ เมื่อผู้ประกอบการรายย่อย หรือบริษัทขนาดเล็กไม่สามารถเข้าถึงระบบนี้ได้ ผลกระทบที่ติดตามมาเท่ากับเป็นการกีดกันมิให้ผู้ประกอบการรายย่อย หรือบริษัทขนาดเล็กใช้คลื่นความถี่วิทยุ ซึ่งถือเป็นทรัพยากรสาธารณะ และมีอยู่อย่างจำกัดที่รัฐจะต้องจัดสรรให้ภาคต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชน หรือภาคประชาชน/สาธารณะได้มีโอกาสในการใช้อย่างเท่าเทียมกันด้วย ความหลากหลายของข้อมูลข่าวสารย่อมไม่เกิดขึ้น รวมทั้งการเป็นเวทีของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมย่อมเกิดขึ้นได้ยากในระบบสัมปทานในปัจจุบัน

นอกจากนี้ ยังพบว่า การที่วิทยุทหารใช้ระบบการสัมปทานเวลาออกอากาศ โดยให้ภาคธุรกิจเอกชนเข้ามาดำเนินธุรกิจนั้น แสดงให้เห็นว่า องค์กรเหล่านี้กำลังใช้สถานีไปในทางธุรกิจ ซึ่งไม่น่าจะสอดคล้องกับเป้าหมายที่ต้องใช้สื่อเพื่อความมั่นคงของประเทศ อันอาจจะหมายความว่า องค์กรเหล่านี้กำลังถือกรรมสิทธิ์การเป็นเจ้าของสถานีวิทยุมากเกินไป

หากมองจากโครงสร้างขององค์กรจะเห็นความสลับซับซ้อนในรูปแบบความสัมพันธ์ในวงการวิทยุไทย ภายใต้ระบบการสัมปทานเวลาออกอากาศได้เป็นอย่างดี เนื่องจากบริษัทเนชั่น มีลตมีเดีย กรุ๊ป จำกัด เป็นองค์กรธุรกิจเอกชนที่มีเป้าหมายทางด้านธุรกิจ โดยการขายสินค้าประเภทสาธารณะ เมื่อมีการข้ามสื่อจากสื่อสิ่งพิมพ์สู่สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทำให้ต้องแบ่งการบริหารสินค้าในเครือออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มสิ่งพิมพ์ กลุ่มกระจายเสียง และกลุ่มอื่น ๆ โดยสุทธิชัย หยุ่น เป็นผู้บริหารโดยตรงในกลุ่มกระจายเสียง ซึ่งเป็นกลุ่มที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ ส่วนในโครงสร้างย่อยของวิทยุเนชั่น อดีตค้ดี ลิมปรุ่งพัฒนกิจ บรรณาธิการบริหารหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจที่มีหน้าที่บริหาร และดูแลเนื้อหาของข่าวต้นชั่วโมง และรายการวิเคราะห์ข่าว เนื่องจากเป็นผู้ดูแลสำนักข่าวเนชั่นที่เป็นหน่วยงานกลางป้อนข้อมูลข่าวสารให้กับสื่อทั้งหลายในเครือเนชั่น ส่วนนอร์สา มุขเตียรย์ ดูแลการทำงานของวิทยุเนชั่นทั้ง 4 ฝ่าย คือ ฝ่ายข่าว ฝ่ายรายการ ฝ่ายเทคนิค และฝ่ายโฆษณา

ฝ่ายรายการวิทยุเนชั่น เป็นฝ่ายที่มีหน้าที่โดยตรงในการผลิตสคริปต์รายการให้กับผู้ดำเนินรายการวิเคราะห์ข่าว “เก็บตกจากเนชั่น” และ “พูดจาประสาข่าว” แต่ในโครงสร้างที่รัฐเป็นเจ้าของสื่อวิทยุ ทำให้วิทยุต้องปรับเปลี่ยนให้ “เก็บตกจากเนชั่น” ต้องนำเสนอทาง “คลื่นข่าวธุรกิจ” ในขณะที่รายการ “พูดจาประสาข่าว” ต้องนำเสนอทาง “คลื่นข่าวสารทั่วไป” ณ วันนี้นี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า สถานีวิทยุข่าวสารตามสภาพความต้องการของสังคมที่แท้จริง ยังไม่สามารถเกิดขึ้นในสังคมไทย หากโครงสร้างกรรมสิทธิ์ และการเป็นเจ้าของวิทยุยังไม่เปลี่ยนแปลงสำหรับฝ่ายโฆษณา ซึ่งเป็นฝ่ายที่ดูแลทางด้านการตลาดของวิทยุเนชั่น มีการแบ่งแยกกับฝ่ายผลิต และต้องขึ้นตรงต่อธนະชัย สันติชัยกุล ไม่ต้องผ่านขั้นตอนที่ยุ่งยาก เนื่องจากเป็นฝ่ายที่สำคัญในการหารายได้เข้าบริษัท

ในกระบวนการผลิตข่าววิทยุเนชั่นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วง คือ ช่วงผลิตสคริปต์รายการ และช่วงการนำเสนอ การเตรียมการผลิตเริ่มจากฝ่ายผลิตต้องวางแผนร่วมกับผู้ดำเนินรายการในแต่ละวันว่า จะเสนอข่าวใดเป็นข่าวหลัก การติดต่อบุคคลสำคัญในข่าว หรือแหล่งข่าวสำคัญ ซึ่งพบว่า วิทยุเนชั่นเคยมีแหล่งข่าวที่ตายตัว และการติดต่อบุคคลสำคัญในข่าวดำเนินไปได้ด้วยดี เนื่องจากภาพของความเป็นเนชั่น และสุทธิชัย หยุ่น ทำให้ผู้ดำเนินรายการวิเคราะห์ข่าวรุ่นใหม่นำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมาก อย่างไรก็ตาม ในส่วนการสัมภาษณ์แหล่งข่าวประจำบ่อยครั้งนั้น อาจทำให้เกิดความไม่เป็นกลางในด้านการจัดสรรเวลาให้กับแหล่งข่าวสำคัญ หรือบุคคลสำคัญนั้นได้

ประเภทของแหล่งข้อมูลที่วิทยุเนชั่นได้รับมาจาก 2 ประเภท คือ ข้อมูลข่าวสารจากภายในเครือเนชั่น และข้อมูลข่าวสารจากแหล่งภายนอก แหล่งข้อมูลภายในเครือเนชั่นที่สำคัญ และวิทยุเนชั่นต้องพึ่งมากที่สุด คือ สำนักข่าวเนชั่น เนื่องจากเป็นหน่วยงานกลางที่ถูกจัดตั้งขึ้นมารองรับการขยายสื่อของเครือเนชั่น และต้นทุนการผลิตลง ขณะเดียวกัน จะเป็นกลไกสำคัญในการผลิตข่าวป้อนสื่อในเครือเนชั่นทั้งหมด

การจัดตั้งสำนักข่าวเนชั่นขึ้นมาสอดคล้องกับอุดมคติขององค์กรอย่างยิ่ง เนื่องจากการผลิตข่าวเพียงข่าวเดียว แต่สามารถกระจายไปยังสื่อในเครือได้ทั้งหมด ทำให้ลดต้นทุนการผลิตลงได้อย่างมาก แต่ขณะเดียวกันจะเกิดความขัดแย้งกับอุดมคติของความเป็นมืออาชีพด้านสื่อมวลชน โดยเฉพาะในกองบรรณาธิการวิทยุ ซึ่งโดยธรรมชาติของสื่อที่ต้องการความรวดเร็วเป็นสิ่งสำคัญ แต่ในสภาพการพูลข่าว ทำให้วิทยุเนชั่นต้องสูญเสียคุณสมบัติของความเป็นข่าววิทยุลง แม้สุทธิชัย หยุ่น เคยกล่าวว่า เป้าหมายการข้ามสื่อของเครือเนชั่น ไม่ใช่เป็นการครอบงำ แต่หากมีการพูลข่าว เนื้อหาข่าวเดียวกัน เพียงแต่นำเสนอออกมาในสื่อที่แตกต่างกันเท่านั้น แสดงให้เห็นถึงความไม่หลากหลายของข้อมูลข่าวสาร และอาจเป็นการผูกขาดทางความคิดอีกต่อหนึ่งได้

ในการจัดรายการวิเคราะห์ข่าวของวิทยุเนชั่น ผู้ดำเนินรายการใช้ความเป็นสุทธิชัย หยุ่น เป็นต้นแบบในการจัดรายการ ผู้ดำเนินรายการจะมีกลวิธีการนำเสนอรายการวิเคราะห์ข่าวที่แตกต่างกันไปท่ามกลางการแข่งขันของวิทยุข่าวสารในปัจจุบัน และให้สอดคล้องกับธรรมชาติของสื่อวิทยุ สรยุทธ สุทัศนะจินดา ผู้ดำเนินรายการ “พูดจาประสาข่าว” ใช้วิธีการอธิบายข่าว แต่บางครั้งอาจจะกลายเป็นการชี้แนะโดยทางอ้อม ในขณะที่ผู้ดำเนินรายการคนอื่น ๆ จะเน้นในเรื่องคุณลักษณะของข่าว และคุณค่าของข่าว ส่วนการสัมภาษณ์ในรายการ จะเน้นการสัมภาษณ์บุคคลในข่าว เนื่องจากเป็นผู้ที่รู้เรื่องข่าวนั้นดีที่สุดใน การตั้งคำถามต้องทำเป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับฝ่ายที่ถูกสัมภาษณ์ แม้สุทธิชัย หยุ่น จะมอบนโยบายให้จัดรายการตามหลักการของความเป็นนักจัดรายการวิทยุมืออาชีพ ได้แก่ การนำความจริงรายงาน และวิเคราะห์ โดยไม่ต้องเกรงกลัวต่อผลกระทบจากกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ แต่ในสภาพโครงสร้างที่หน่วยงานของรัฐเป็นเจ้าของวิทยุกระจายเสียง ทำให้ผู้ดำเนินรายการบางส่วนต้องเซ็นเซอร์ตัวเอง ไม่นำเสนอข่าวการเมือง และทหารในบางประเด็น

อาจกล่าวได้ว่า ในโครงสร้างระบบวิทยุกระจายเสียงที่ “ภาคธุรกิจเอกชน” เข้าร่วมรายงานข่าว และจัดรายการวิเคราะห์ข่าวนั้น มีปัจจัยทางการเมืองที่เป็นกรอบกำกับดูแลอยู่ โดยเฉพาะเจ้าของสถานีวิทยุ บริษัทที่ได้รับสัมปทานเวลาออกอากาศ และในส่วนของโครงสร้างภายในองค์กรเนชั่นเอง จึงเกิดโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง 3 องค์กรดังกล่าว ปัจจัยทางการเมืองในโครงสร้างวิทยุกระจายเสียงที่หน่วยงานของรัฐเป็นเจ้าของ ยังเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้การทำหน้าที่สื่อมวลชนมืออาชีพของวิทยุเนชั่นเป็นเสรีภาพที่อยู่ภายในกรอบ ในขณะที่ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ “ภาคธุรกิจเอกชน” ต้องหลีกเลี่ยงการนำเสนอประเด็นข่าวที่กระทบต่อผู้สนับสนุนรายการ ดังนั้น การแบ่งเส้นระหว่าง “เสรีภาพ” ในอุดมคติของสื่อมวลชนมืออาชีพกับ “การแสวงหากำไร” ตามอุดมคติขององค์กรธุรกิจเอกชน จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ส่วนปัจจัยภายในองค์กรนั้น แม้วิทยุเนชั่นจะแยกออกมาเป็นบริษัทย่อย แต่ผู้บริหารในเครือเนชั่นต้องดูแลอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะในด้านเนื้อหารายการ

ในส่วนการนำเสนอประเด็นเนื้อหารายการวิเคราะห์ข่าววิทยุเนชั่น พบว่า รายการ “เก็บตกจากเนชั่น” และรายการ “พูดจาประสาข่าว” มีการนำเสนอประเด็นข่าวการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ที่ไม่แตกต่างกัน คือ จะนำเสนอประเด็นข่าวการเมืองในสัดส่วนที่มากกว่า ประเด็นข่าวด้านอื่น แม้ “คลื่นข่าวธุรกิจ” จะมีนโยบายให้นำเสนอข่าวเศรษฐกิจนำหน้าข่าวการเมือง ในขณะที่ “คลื่นข่าวทั่วไป” จะนำเสนอประเด็นข่าวการเมืองในสัดส่วนที่สูงมาก และประเด็นที่ถูกนำเสนออย่างน้อยที่สุด คือ ประเด็นข่าวสังคม

สำหรับเนื้อหาประเด็นข่าวการเมือง และเศรษฐกิจนั้น เป็นการนำเสนอการเมือง และเศรษฐกิจในระดับโครงสร้างของสังคม เป็นการเมือง และเศรษฐกิจระดับชาติ นอกจากนี้ การกระจายแหล่งข่าวยังไม่สมดุลย์ เห็นได้จากการสัมภาษณ์บุคคลในข่าว หรือแหล่งข่าวจากบุคคลชั้นนำเป็น นักการเมืองและนักธุรกิจระดับชาติ เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ เป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ ทำให้แหล่งข่าว และบุคคลในระดับล่างไม่มีเวทีในการแสดงความคิดเห็น ใดๆ ก็ดี ในการนำเสนอข่าวหลักของรายการวิเคราะห์ข่าววิทยุเนชั่น มีลักษณะไม่แตกต่างจากการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์รายวัน ซึ่งเป็นไปตามลักษณะการกำหนดวาระของประเด็นข่าวหลักที่ส่งผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ในสังคมเป็นหลัก

จากเหตุผลดังกล่าว จะเห็นได้ว่า สื่ออิเล็กทรอนิกส์ของไทยกำลังหาทิศทางว่า จะดำเนินต่อไปอย่างไร หลังจากที่ผ่านมาเข้าสู่ระบบผสม (mixed system) ตามแนวคิดในการจัดระบบวิทยุ และโทรทัศน์ คือ แนวทางสื่อสารที่รัฐยังคงเป็นเจ้าของสถานี แต่เปิดให้ธุรกิจเอกชนเข้ามาดำเนินการ ซึ่งในที่สุดแล้ว พบว่า ในส่วนบริษัทธุรกิจเอกชนที่ดำเนินการ ยังไม่มีเสรีภาพในด้านความเป็นสื่อมวลชนมืออาชีพอย่างเต็มที่ ส่งผลให้ประชาชนผู้รับสารไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารที่ตรงไปตรงมา

กล่าวโดยสรุป การศึกษาวิจัยในเรื่อง “การวิเคราะห์เชิงโครงสร้างของกระบวนการผลิตข่าววิทยุเนชั่น” จึงสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ระบบโครงสร้างที่รัฐเป็นเจ้าของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ประเภทวิทยุกระจายเสียง ทำให้องค์กรธุรกิจเอกชนที่พยายามจะทำหน้าที่ในบทบาทของสื่อมวลชนมืออาชีพต้องเผชิญกับแรงกดดันจากระบบโครงสร้างทางการเมือง ที่ส่งผลให้เสรีภาพในการเสนอข่าวสารอย่างตรงไปตรงมาลดน้อยลง ส่วนปัจจัยทางเศรษฐกิจส่งผลให้คุณค่าของข่าว โดยเฉพาะความรวดเร็วลดลง

ผลจากแรงกดดันดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า สถานีวิทยุที่ “ภาคธุรกิจเอกชน” ดำเนินการไม่ได้เป็นหลักประกันว่า ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นสื่อมวลชนทางด้านวิทยุกระจายเสียง โดยเฉพาะรายการวิเคราะห์ข่าวจะมีเสรีภาพในการทำงานอย่างเต็มที่ หรืออาจจะกล่าวได้ว่า เสรีภาพดังกล่าว กำลังอยู่ภาวะกำกวมเต็มที่ หากต้องดำเนินในลักษณะดังกล่าวต่อไป และท้ายที่สุด ส่งผลให้ประชาชน หรือผู้รับฟังสถานีวิทยุประเภทวิทยุข่าวสารไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างเต็มที่ตามสิทธิที่ควรจะได้รับ

การจัดระบบวิทยุกระจายเสียงของประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงสำคัญที่จะมีปรับเปลี่ยนไปสู่การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน/สาธารณะในการถือกรรมสิทธิ์อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน แต่จะนำไปสู่ระบบใดนั้น ขึ้นอยู่กับการพิจารณากฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญที่จะประกาศใช้ในโอกาสข้างหน้า

อย่างไรก็ดี หากมองจากจุดนี้ จะเห็นว่า ระบบวิทยุกระจายเสียงของไทยกำลังเดินทางเข้าสู่การโต้แย้งระหว่างแนวประชานิยมสาธารณะ (Public service) กับ แนวตลาดเสรี (Free market) ทั้งนี้ ต้องไม่ลืมว่า จุดอ่อนร่วมกันของทั้งสองระบบ คือ การไม่เปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคล หรือองค์กรเอกชนสาธารณะเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ หรือกำหนดนโยบายในด้าน การควบคุมระบบ และการบริหาร ตลอดจนการตรวจสอบระบบ (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2538)

ทั้งนี้ เป็นที่คาดหวังกันว่า กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ออกบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 ในมาตรา 39, 40 และ 41 ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม จะเป็นก้าวสำคัญให้ “ภาคธุรกิจเอกชน” “ภาคประชาชน/สาธารณะ” เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของสถานีวิทยุกระจายเสียงต่อไป

มาตรา 39 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกัน หรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจ หรือสุขภาพของประชาชน

การสั่งปิดโรงพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ เพื่อลิดรอนสิทธิเสรีภาพตามมาตรานี้ จะกระทำมิได้

การให้นำข่าวหรือบทความไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงครามหรือการรบ แต่ทั้งนี้จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามความในวรรคสอง

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชนรัฐ จะกระทำมิได้

มาตรา 40 คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้เมืองศักรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแล การประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

มาตรา 41 พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าของกิจการนั้น แต่ต้องไม่ขัดต่อจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพ

ข้าราชการพนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ในกิจการวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพเช่นเดียวกับพนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนตามวรรคหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

จากการที่ผู้วิจัยมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตรายการข่าววิทยุเนชั่นมาในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ผู้วิจัยได้พบว่า แม้โครงสร้างในกระบวนการผลิตรายการข่าววิทยุเนชั่น ซึ่งเป็นภาคธุรกิจเอกชนจะมีอิสระในการนำเสนอข่าวพอสมควร โดยเฉพาะข่าวการเมือง และข่าวเศรษฐกิจ แต่การนำเสนอข่าวทางด้านสังคม หรือข่าวในภาคประชาชนในระดับชนชั้นล่างยังมีน้อยมาก ดังนั้น ผู้ดำเนินรายการวิเคราะห์ข่าวควรให้ความสมดุลในส่วนเนื้อหารายการข่าวในส่วนนี้ด้วย

นอกจากนี้ หากมองในภาพรวมของสังคมจะพบว่า แม้จะมีความพยายามในการปฏิรูปในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการปฏิรูปทางด้านการเมือง จนส่งผลให้เกิดรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนเมื่อเมื่อปี พ.ศ. 2540 แต่จะต้องปฏิรูปโครงสร้างทางด้านสื่อมวลชนด้วย เพื่อให้สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่ตามบทบาทมืออาชีพด้านสื่อมวลชนอย่างแท้จริง

ข้อจำกัดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยประสบปัญหาเกี่ยวกับการที่บริษัทผู้รับสัมปทานเวลาออกอากาศทางคลื่นเอฟเอ็ม 90.5 เมกะเฮิร์ตซ์ไม่อนุญาตให้มีการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ในส่วนความสัมพันธ์ของวิทยุเนชั่นกับผู้รับสัมปทานเวลาออกอากาศจึงขาดข้อมูล

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ในช่วงที่ผู้วิจัยทำการศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์เชิงโครงสร้างของกระบวนการผลิตข้าววิทยุเนชั่น” เริ่มจากจุดกำเนิดของวิทยุเนชั่น จนกระทั่งถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2540 แต่หลังจากปี พ.ศ. 2540 แล้ว มีการปฏิรูปการเมือง ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อสังคมในมิติด้านต่าง ๆ รวมทั้งเกิดภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่า ในช่วงที่สังคมกำลังจะเปลี่ยนแปลง น่าที่จะมีการศึกษาในประเด็นเดิม ในสภาพเงื่อนไขเดิมได้

2. น่าจะมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างของกระบวนการผลิตข้าววิทยุในคลื่นเอเอ็มกับเอฟเอ็ม และวิทยุกระจายเสียงในส่วนภูมิภาคด้วย เพื่อจะได้ทราบว่า ปัจจัยที่ส่วนในการกำหนดเนื้อหารายการข้าววิทยุคลื่นเอเอ็ม และเอเอ็ม และวิทยุกระจายเสียงในส่วนภูมิภาคว่า มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

3. การศึกษาเชิงโครงสร้างของกระบวนการผลิตข่าวในลักษณะเดียวกันนี้ น่าจะศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ของรายการวิทยุในรูปแบบอื่น ๆ ด้วย เช่น บริษัทเอกชนที่รับสัมปทานเวลาออกอากาศจากภาครัฐโดยตรง และเป็นผู้ดำเนินรายการข่าวด้วยตัวเอง